

Aude Brunel
Jovanka Šotolová

Stylistická analýza českých a francouzských textů

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2012

Kapitola 1

Funkční styl odborný

Český vědecký a odborný styl se vymezuje na pozadí obecné stylistické teorie pěti funkčních stylů. Jeho charakteristické rysy lze nejlépe popsat v protikladu k funkcím ostatních funkčních stylů – tím je zdůrazněna jeho výlučnost.

Konstitutivní funkcí vědeckého stylu je být nástrojem rozvoje lidského poznání a posouvání jeho hranic. Důležitá je jeho intelektualizační funkce. Vědecký styl je kvalifikován jako nejnáročnější ze všech vzhledem ke své přesnosti, určitosti, pojmovosti.

Funkce vědeckého stylu má však rovněž velmi významný rozměr sociální, interakční, komunikační, jímž je odborný funkční styl spojen s dalšími styly – běžně mluveným, jednacím, administrativním, publicistickým a uměleckým.

Zahrnuje texty **vědecké** (přinášejí nové poznatky určené primárně vědeckým pracovníkům v dané užší specializaci), **naučné** (adresátem jsou plně vzdělaní pracovníci v daném širším oboru, jejichž zaměření je méně specializované a/nebo kteří se zabývají praktickými aplikacemi), **popularizační**, jež bývají různého stupně popularity (prezentování poznatků obecněji přístupnou formou, záleží ale na tom, zda autorem je vědec, nebo publicista, a také na tom, na jaký okruh adresátů je text zaměřen), **učební** (skripta, učebnice atd.).

Jiným faktorem je okolnost, zda jde o text s obsahem převážně teoretickým (případně úvahovým) nebo materiálovým a/nebo experimentálním.

Participační rámec vědeckého textu zahrnuje **autora**, který text produkuje, **čtenáře**, kteří text interpretují a k nimž se autor obrací, a zároveň **hlasy jiných vědců**, které autor cituje, z nichž vychází, s nimiž polemizuje, které kritizuje atp.

Texty zaměřené popularizačně bývají založeny na strategické vágnosti, tj. záměrně nepřesnosti, obsahují i vyjádření, která nejsou přísně vědecká, nýbrž mohou být i obrazná. Jejich charakteristickým rysem je autorovo navazování na společné znalosti (s předpokládaným čtenářem).

Funkční styl odborný

- styl vědecký
- prakticky odborný
- populárně-naučný
- učební
- esejistický

funkce odborně sdělná

kompozice

- promyšlená
- rozpracovaná v horizontální linii (horizontální členění – monotematické kapitoly, provázanost odstavců je myšlenková, koheze)
- vertikální (poznámky, odkazy, resumé...), prostředky umožňující orientaci (mezititulky, popř. desetinné třídění; konektory, textové orientátory)

slohový postup

- výkladový
- úvahový
- odborný popis
- (vyprávěcí – u prací popularizujících)

spisovnost odborného vyjadřování

- zejména psaný text exteriorizuje sdělení, odděluje je od individuality mluvčího

větná stavba

- často složitá: dlouhé věty a souvětí, často syntakticky složité
- hierarchizace se projevuje v rozvržení do oddílů, kapitol, podkapitol
- orientaci v textu napomáhá i grafika, interpunkční znaménka
- specifický repertoár předložkových a spojovacích výrazů
- aktuální členění – základní pořádek je objektivní (réma na konci výpovědi, stává se tématem následující výpovědi)
- tendence k ekonomičnosti vyjádření bez redundantních informací a balastu slov
 - a) prostředky syntaktické kondenzace (kumulace informace do jednoduchých vět pomocí konstrukcí infinitivních nebo využitím dějových substantiv a adjektiv, v malé míře i konstrukce přechodníkové (0,6% slovesných tvarů – více než v jiných typech textů))
 - b) kondenzace informací vytvářením sdělení nespojitého (v podobě tezí)
 - c) mezinárodně uznávané značky a symboly

morfologie

- spisovnost
- deiktická zájmena (posilují koheznost textu)
- vysoká četnost přítomnosti – souvisí s nadčasovostí obsahu sdělení a jeho obecností (minimální užití futura)
- větší repertoár spojek (než např. v administrativních textech)
- vyšší míra opisného pasiva

slovní zásoba

- nejcharakterističtější složka
- specifická vrstva lexikálních jednotek: termíny, odborné názvy (většinou substantivní pojmenování) – tvoří odbornou stylovou vrstvu
- termíny – profesionalismy – slangové výrazy (nejsou přesné hranice)

termín = pojmenování, které je v rámci disciplíny jednoznačným pojmenováním pojmu

- je nociónální, neexpresivní, má funkci nominální a kognitivní
- v rámci oboru je ustálený, je buď definován nebo fixován konvencí
- bývá přesně identifikovatelný nezávisle na kontextu
- terminologie směřuje k internacionalizaci
- v terminologii v zásadě není synonymie (výjimkou jsou domácí a přejaté termíny, popřípadě explicitní a zestručněné termíny)

- homonymie, polysémie jsou nežádoucí (objevuje se však polysémie při přenesení termínu z jedné oblasti do druhé; polysémie: *kanál, šum, ustup*; homonymie: *pedologie*)
- neemotivnost
- zapojení termínu do textu: termíny jsou výrazy se stálou stylovou hodnotou, tj. příznak „příslušnost k odbornému vyjadřování“ je u nich patrný i mimo vlastní text

česká a mezinárodní terminologie, často paralelní

- české termíny
 - a) zanikly: *umnice* (logika), *lučba* (chemie)
 - b) ustupují: *zdravověda, uměnověda, mravověda*
 - c) udržují se běžně v oblastech, kde má obor rozvinutou literaturu popularizační
 - d) i dnes se kalkují termíny cizí: *uživatelská přítulnost Linuxu, paměť* (počítačová)
- výrazy s rysy termínů, ale nepřijaté kodifikací, např. staré řemeslnické názvy dnes nahrazené českými pojmenováními (*šupléra – posuvné měřítko*), jsou užívány jen v mluvené pracovní komunikaci
- zkratková slova (vznikají v mluvené pracovní komunikaci): *áro* (v psaném textu ARO), *jipka* (JIP)
- univerbizované podoby víceslovných pojmenování (*kožar – kožní lékař*) – jsou na okraji spisovnosti, některé už hovorově spisovné – vědecký text se jim vyhýbá
- v nových a rozvíjejících se oborech vznikají nové termíny, často jsou přejímány nebo adaptovány termíny cizí (*resetovat, chatovat, zalogovat se*) – jde původně o výrazy profesní nebo slangové, které se velmi rychle zobecňují, protože jsou funkční

Registry vědeckého vyjadřování

Klasická představa (a požadavek) „jednotnosti“ spisovného jazyka (nejen) vědecké komunikace neodpovídá dnešní skutečnosti. Je třeba ji chápat diferencovaně, relativizovaně k jednotlivým typům a podtypům komunikace, tedy jako způsob vyjadřování v určité komunikační situaci. Například hranice mezi oblastí toho, co lze nazývat pracovní, profesní slang, a výrazivem standardním, spisovným, je snadno průchodná. Platí to zejména o vědách přírodních a medicínských s rozsáhlou činností experimentální, laboratorní, anebo například o vyjadřování IT odborníků.

V oblasti mluvených projevů bývají plně spisovné dnes jen přednášky a připravené referáty; v rozhlasových a televizních relacích se přirozeně objevují, byť nesterilně v různých mluvčích, prvky jazyka běžně mluveného, podobně jako v méně formálních diskusích, prezentacích vědeckých poznatků. Hlavní doménou čistě spisovného vyjadřování jsou dnes i ve vědách texty tištěné.

Specifické potřeby odborného vyjadřování v těsné souvislosti s vlivy cizojazyčnými působí jisté adaptační změny v české gramatice (jevy, které nejsou vlastní flektivnímu jazyku, např. *pH-metr, RNA-viry*, nesklonnost některých substantiv), vede k vytváření textů s prostředky nejazykovými (tabulky, vzorce, schémata). Vysokou frekvencí mají akronyma (iniciálové zkratky typu *DNA, HIV*) přecházejí i do běžné komunikace (*AIDS, aidsu*).

Autor

- autorský plurál (*Tato fakta ukážeme na následujícím příkladě...*)
- plurál inkluzivní, zahrnující autora i čtenáře do jedné kategorie (*Věnujme se nyní podrobněji...; Pokusme se skloubit uvedené údaje a vyjde nám...*)

- neosobní vyjádření – pasivní konstrukce, opisné pasivum bez uvedení činitele děje (*V článku jsou připomenuty základy teorie...*; *Tato část je věnována...*), zvrtné pasivum (*Všeobecně se má za to...*; *Pokládá se za možné, že...*)
- autor volí vyjádření v 1. os. sg., pokud vystupuje se svými názory

Čtenář

- autor se ke čtenáři obrací výběrem tématu a jeho zpracováním, jeho zakotvením v tradici, stylizací svého výkladu, dále nepřímými oslovenými, rétorickými otázkami, metatextovými komentáři
- autor může se čtenářem vyjednávat, pokud předpokládá jeho těžkosti při dešifraci textu (*Jsem si vědom, toho, že předkládaná práce nepředstavuje snadnou četbu.*)
- autor se snaží získat souhlas čtenáře nepřímým oslovením (*Poznámka by u čtenáře mohla vyvolat – věřím, že mylný – dojem... Abych tento případný dojem rozpřáhlil...*)
- autor navazuje kontakt, když se dovolává společných znalostí (*Jak asi řada čtenářů tuší...*)
- úzce odborné – ezoterické auditorium × širší, exoterické publikum

Autorské strategie

- strategie zdvořilosti – napětí vznikající například při uvedení nových poznatků, jež popírají předchozí vědecké závěry, se tlumí a zmírňují (*Obvykle se má za to, že... Avšak...; Často se uvádí, že... Avšak...; Skleníkový efekt nejčastěji spojujeme... Ukazuje se však, že...; S podobnými zjištěními je možné polemizovat...; Tento výčet často vede k pochybnostem, pokusíme se proto tuto problematiku vymezit přesněji*);
- strategie kritické a polemické – kritika zdvořilá (*Člověk by měl být opatrnější při posuzování podobných jevů*), kritika připouštějící částečnou oprávněnost tvrzení (*S autorem souhlasím v tom, že... Nemohu však přijmout jeho vymezení...*), kritika gradující (*Ta nejdůležitější ovšem nejsou jeho věcné omyly... Závažnější je, že...*), kritika ironizující (*Pokud autoři zároveň tvrdí, že... pak asi nezbyvá než věřit v postupné vysazování nových biologických druhů na zeměkouli ufony...*);
- strategie uvolnění – obraznost vyjádření (metaforická pojmenování, frazeologická spojení, přirovnání atp.) nepatří k hlavním rysům vědeckého diskursu, ale v případě potřeby ozvláštňuje styl a osvěžuje výklad. Důležité je zachovat vhodnou míru těchto prostředků, aby výklad nebyl trivializován a nepůsobil jako příliš familiární. Uvolňující argumentace zahrnuje i vtipy, anekdoty, postranní poznámky, přísloví, kolokvialismy a další prostředky citovosti a obraznosti, jež mohou být proneseny spíše jen na okraj, anebo i tvořit celou osu výkladu. Tuto strategii je třeba posuzovat také na specifice kulturního prostředí – je častější ve vědách humanitních, přirozenější ve sděleních ústních;
- strategie kompoziční – strategie titulků: zobecnění, zpřesnění, obraznost, názornost.

Český vědecký text v mezinárodní diskursní komunitě

Kontakty se světovou vědou, potřeba komunikovat v cizích jazycích, převážně v angličtině, ovlivňují jazykové, stylové a kompoziční normy a zvyklosti českého vědeckého vyjadřování. Francouzská, německá a anglofonní tradice vědeckého diskursu jsou rozdílné, přičemž mezinárodní prostředí je ovlivněno zejména anglosaskými normami. Vědecké texty psané německy jsou méně orientovány k tomu, aby se snadno četly, počítá se s tím, že čtenář musí vynaložit úsilí, aby text dešifroval. Naopak v anglicky mluvících zemích se předpokládá, že autor píše jasně a čtivě.

Český vědecký text není orientován primárně na čtenáře, nýbrž na obsah sdělení, na jeho předmět. Chce podat logicky uspořádaný, formulovaný, a pokud možno úplný, nenapadnutelný výklad daného jevu. Je to monolog bez dialogického zřetele.

Rysy „německého“ odborného diskursu jsou typické i pro jazyk a styl české vědy: digresivnost textu (odbočky porušující lineárnost textu), syntaxická složitost, velký počet nominalizací a složenin, pasivum, neosobní konstrukce, hypotetická modalita textu.

Vysoká míra modalizovanosti, především jistotní, znamená nízký stupeň formulační asertivnosti, pozitivnosti a persvazivnosti (přesvědčivosti), a tedy jistou skromnost, opatrnost, zdrženlivost, předjímání výtek možného oponenta, defenzivní pozice (*snad, asi, možná, zdá se, patrně, podle našeho názoru, ...: by snad bylo možné interpretovat jako...*).

Kompoziční vzorce a uspořádání výkladu bývají v českém vědeckém textu poměrně volné. V důsledku toho bývá český text méně přehledný, český autor poskytuje čtenáři méně metatextových orientačních signálů, jimiž by ho informoval o tom, co v textu právě dělá – čtenář si tuto informaci musí z textu sám vyvodit.

Les langues de spécialité et les langues techniques

Correspondant à l'accroissement et à la spécialisation des diverses activités professionnelles et extra-professionnelles, réparties en différents métiers, sciences et spécialités, les langues de spécialité et les langues techniques se sont développées et diversifiées à côté de la langue commune. Si l'ancien français fut l'époque des registres régionaux (dialectes), le moyen français la période où s'affirmèrent les différenciations sociales (sociolectes), le français actuel est caractérisé par l'imposant développement des langues de spécialité et des langues techniques (technolectes).

Chaque secteur professionnel, technique, scientifique etc. possède une langue adaptée à sa spécialisation. Le vocabulaire qui en est l'élément essentiel et constitutif, peut s'amplifier démesurément.

On appelle « langue de spécialité » ou « langue technique » un registre qui provient de l'approfondissement des connaissances et des réalisations techniques dans un secteur donné de l'activité humaine et qui est utilisé, quand la communication a trait à cette spécialisation, par des locuteurs qui possèdent ces connaissances et participent à ces réalisations, totalement ou partiellement. Une telle langue est donc définie par le domaine où elle est employée. L'origine géographique et le groupe social dont ils font partie ont aussi peu d'importance que leur culture générale. Aussi les langues de spécialité et les langues techniques ne situent les sujets communicants que d'un point de vue professionnel, sur une échelle qui va de la totale ignorance à la maîtrise suprême. Le caractère spécifique d'une langue spéciale donnée augmente dans la mesure où le cercle de ses utilisateurs diminue.

Le rôle d'une langue spéciale se manifeste surtout dans sa fonction de verbaliser les progrès scientifiques ou techniques (nouvelles méthodes, connaissances, découvertes, inventions, etc.) : alors que la compréhension dans la langue commune repose sur l'emploi de mots de haute fréquence, la communication aux avant-postes de la science et de la technique exige la création incessante de nouvelles désignations ; ce sont des termes qui commencent nécessairement par être des néologismes spécifiques, désignant de nouvelles choses pour la première fois et qui ont, de ce fait, une fréquence minimale. Contrairement au dictionnaire de langue qui peut laisser les mots rares de côté, un dictionnaire des termes techniques ou scientifiques doit insister sur les vocables dont le nombre d'occurrences ne dépasse pas cette fréquence minimale.

Un texte scientifique doit être logique (pour montrer la validité du travail), clair (pour être compris du plus grand nombre), concis (pour ne pas diluer le message), précis (pour ne rien omettre du message), objectif (pour laisser le lecteur juger seul de la qualité du travail).

Le style scientifique est différent du style littéraire par l'objectivité, la sobriété ; la primauté de la précision sur l'esthétique ; l'utilisation restreinte des temps des verbes. Le style scientifique est différent du langage de laboratoire par la primauté de la précision et la clarté sur la conclusion.

morphosyntaxe

- structures relativement restreintes et très stéréotypées :
- l'utilisation des **temps verbaux** est souvent limité au présent actif et passif, le temps de la constatation et de la description de valeur générale ; il y a également recours au passé composé et au futur simple
- pour les **personnes du verbe**, ce sont les 3e personnes du sg et du pl qui prédominent, notamment dans les textes écrits, l'expression favorise également le pronom impersonnel *il* et le réfléchi *se* (qui semble éliminer les interlocuteurs) : la présentation impersonnelle des faits répond le mieux

à l'objectivité (*il est certain ; il est probable ; il s'en suit que... ; reste à savoir si... ; La distillation du pétrole se fait dans de hautes tours ; le liquide obtenu s'écoule vers les plateaux inférieurs... ;*)

- la **construction de la phrase** est simple, le point esthétique est absolument sans importance dans la communication qui vise uniquement à donner une information claire ; la plupart des phrases sont construites sur le schéma de base de la phrase déclarative (*A est x ; A a x ; A fait x*) ; les phrases courtes et coordonnées prédominent, les propositions incidentes sont essentiellement limitées aux relatives et aux constructions avec infinitif ou participe ; sont éliminés dans les textes écrits certains types de phrases comme l'interjection, l'interrogation directe, le souhait
- l'importance de l'élément verbal diminue au profit de l'**expression nominale** : la nominalisation consiste à exprimer l'action par un substantif verbal au lieu d'un verbe ce qui a pour double conséquence de a) condenser des phrases entières en une seule et de b) restreindre l'expression de l'action à un verbe auxiliaire dont la fonction est plus grammaticale que sémantique (*On inverse le pas de l'hélice. Cela freine l'aérotrain. → Le freinage de l'aérotrain de fait par l'inversion du pas de l'hélice.*)

lexique

- pourcentage élevé de mots non motivés ou partiellement motivés
- pourcentage élevé des emprunts (les hellénismes et les latinismes – « mots savants » – sont dus à la tradition savante, mais aussi au fait que ce genre de néologismes se prête le mieux à une utilisation internationale)
- souvent, les mots techniques et scientifiques s'écartent de la norme graphique et/ou phonétique (*hardware, gneiss, zeugma, watt, trichloréthylène*)
- les mots sont formés avec des préfixes et des suffixes spécifiques, à base gréco-latine (*a-, bis-, iso-, méta-, syn-, typo-... ; -algie, -cide, -fuge, -morphe, -phobe, -ptère, -vore...*)
- beaucoup de sciences ont créé des systèmes complets de classification à l'aide d'un affixe spécifique (la chimie, la botanique, la zoologie, la médecine...)
- des séries entières de désignations formant des catégories peuvent être créées avec certains affixes spécifiques (en physique : *électron, neutron, proton, photon, positon* ; en chimie : *nylon, dralon, perlon* ; en linguistique : *phonème, monème, morphème, lexème, sémème...* ; en philosophie et politique : *existentialisme, gaullisme, structuralisme, européisme...*)
- un grand nombre de termes sont internationaux, dans certains secteurs, le problème de la terminologie est résolu par l'adoption d'une nomenclature internationale systématique à base néo-latine (botanique, zoologie, médecine, minéralogie, paléontologie...) ; au XXe siècle est venue s'ajouter l'internationalisation de nomenclatures entières sur la base de l'anglais qui prédomine dans toutes les langues techniques (physique théorique, informatique, technologies)
 - a) un fort pourcentage de mots composés relevant de la formule terme générique + terme(s) différenciateur(s) :
 - b) l'association d'un substantif et d'un adjectif (*champ magnétique, réaction nucléaire, ressources budgétaires, chat siamois*)
 - c) composition syntagmatique (*machine à coudre, appareil à calculer, outil à laver électrique à tête interchangeable pour exécutions normales*)
 - d) mots composés avec des éléments grecs et latins (*macrophotographie, radiodiffusion, télescope, agroécosystème*)

- un pourcentage élevé d'abréviations (*informations* → *infos*, *acide chlorique* + *acide formique* → *chloroforme*, *salaires minimum interprofessionnel de croissance* → *smic*, *service d'appel en paiement contre vérification* → *PCV*)

sémantique

Les langues spéciales se distinguent des autres registres par une qualité qu'ils doivent à la précision exigée par l'information scientifique, technique, professionnelle etc. : les termes sont en principe **monoréférentiels** (se réfèrent à un seul phénomène de la réalité extralinguistique) – par contre, le mot de la langue commune possède un champ sémantique plus large, il est souvent polysémique. Les langues spéciales ne peuvent remplir leur rôle qu'avec des mots sémantiquement monovalents. Néanmoins, les mêmes lexèmes peuvent devenir polyvalents ou ambivalents, en langue commune, et revêtir diverses significations. Seul l'ensemble du contexte du discours permet d'actualiser, dans chacun des cas, l'une des significations (*chaîne* : *tenir un chien à la chaîne*, *le travail à la chaîne*, *la chaîne de la bicyclette*...). Dans les langues spéciales, à l'intérieur d'un système donné, un mot est à priori associé à une seule signification : le lexème *chaîne*, employé comme terme technique, aura une autre signification en géologie, géographie, anatomie, architecture, physique, cybernétique, linguistique ou dans les techniques de radiodiffusion.

Il n'y a pas de vrais **synonymes** dans la langue commune, tandis qu'il en existe dans les langues spéciales (*astronaute* = *cosmonaute* = *pilote du cosmos* = *navigateur spatial* = *spationaute* ; *apesanteur* = *non-pesanteur* = *agravité*, *impondérabilité* = *absence de pesanteur* ; *flottement monétaire* = *floating* = *flottation* = *fluctuation de la monnaie*).

divers

En médecine – langue spéciale × langue commune : *veine buccale* – *veine de la bouche*. A souligner surtout en comparaison avec le tchèque : *Variola vera* (lat.) → *variole* (fr.) → (*pravé, černé*) *neštovice* (tch.) ; *sinusite* → *sinusitida, zánět dutin*.

En chimie, la nomenclature tchèque diffère de celle, internationale, utilisée en français : *chlorid sodný* → *chlorure de sodium*, *oxid uhličitý* → *dioxyde de carbone*, *oxid uhelnatý* → *monoxyde de carbone*, *kyselina dusičná* → *acide nitrique*, *kyselina dusitá* → *acide nitrique III*, *acide nitreux*...

Les constructions juxtaposées sont peu maniables en français et tendent à s'abréger : l'abrégement peut se faire par l'élimination des éléments fonctionnels qui marquent les relations = des raccourcis syntagmatiques : *ruban de coton de type standard* → *ruban coton standard* ; *commutateur pour le choix du ruban de carbone ou du ruban de tissu* → *commutateur ruban carbone – ruban tissu*.

Certaines langues spéciales ont beaucoup de termes communs avec des régionalismes : soit parce que telle spécialité est liée à une région donnée qui participe donc à la création d'une terminologie locale (par. ex. le vocabulaire de la mine où l'on retrouve une forte proportion de wallonismes, ou la langue de la marine qui contient de nombreux « normandismes »), soit parce que les objets désignés présentent une si grande diversité que les désignations régionales permettent une plus grande précision de la nomenclature.

le plan (la structure du texte)

le texte scientifique se décompose en sections bien distinctes – pour un article, les sections obligatoires seront : Introduction ; Matériel et Méthodes, Résultats ; Discussion. Des recommandations sont adressées aux auteurs désireux de publier les résultats de leurs recherches, elles impliquent des données concernant la structure d'un document écrit qui doit se composer de : Titre ; Résumé suivi des mots-clés ; Introduction ; Matériel et Méthodes ; Résultats ; Discussion ; Remerciements ; Références ; Illustrations ; Légendes des figures, etc.

le paragraphe

A l'intérieur de ces sections, l'unité de base est le paragraphe, composé de plusieurs phrases. Un paragraphe est formé d'une seule idée directrice et plusieurs idées-arguments. L'idée directrice indique le thème du paragraphe ; elle est placée en tête, ou en fin de paragraphe.

L'argumentaire : les idées-arguments développent l'idée directrice. Elles peuvent être les étapes d'une succession d'actions, une série d'idées qui vont dans le même sens et s'ajoutent les unes aux autres, une série d'arguments et de contre-arguments, ou les différentes étapes d'un raisonnement.

Les liens logiques soulignent au besoin les relations entre les arguments et entre les arguments et l'idée directrice. L'articulation logique entre les éléments de la communication écrite (les mots, les groupes de mots, les termes, les phrases) est toujours exprimée de façon implicite – par la ponctuation (à l'oral, par l'intonation). Elle peut être renforcée de façon explicite par les mots de liaison. Il est toujours recommandé d'être aussi explicite que possible dans un contexte complexe. Il est inutile et incorrect d'associer deux mots de liaison pour exprimer la même relation.

Littérature

DESJEUX, Marie-France; MARY, Jean-Yves; DESJEUX, Jehan-François. *Guide pratique de la communication scientifique*.

Paris: Ellipses, 1997.

ČECHOVÁ, Marie; KRČMOVÁ, Marie; MINÁŘOVÁ, Eva. *Současná stylistika*. Praha: NLN, 2008, s. 209–229.

ČMEJRKOVÁ, Světlá; DANEŠ, František; SVĚTLÁ, Jindra. *Jak napsat odborný text*. Praha: Leda, 1999.

MULLER, Bodo. *Le français d'aujourd'hui*. Trad. de l'allemand par Anie Elsass. Paris: Klincksieck, 1985, pp. 186–212.